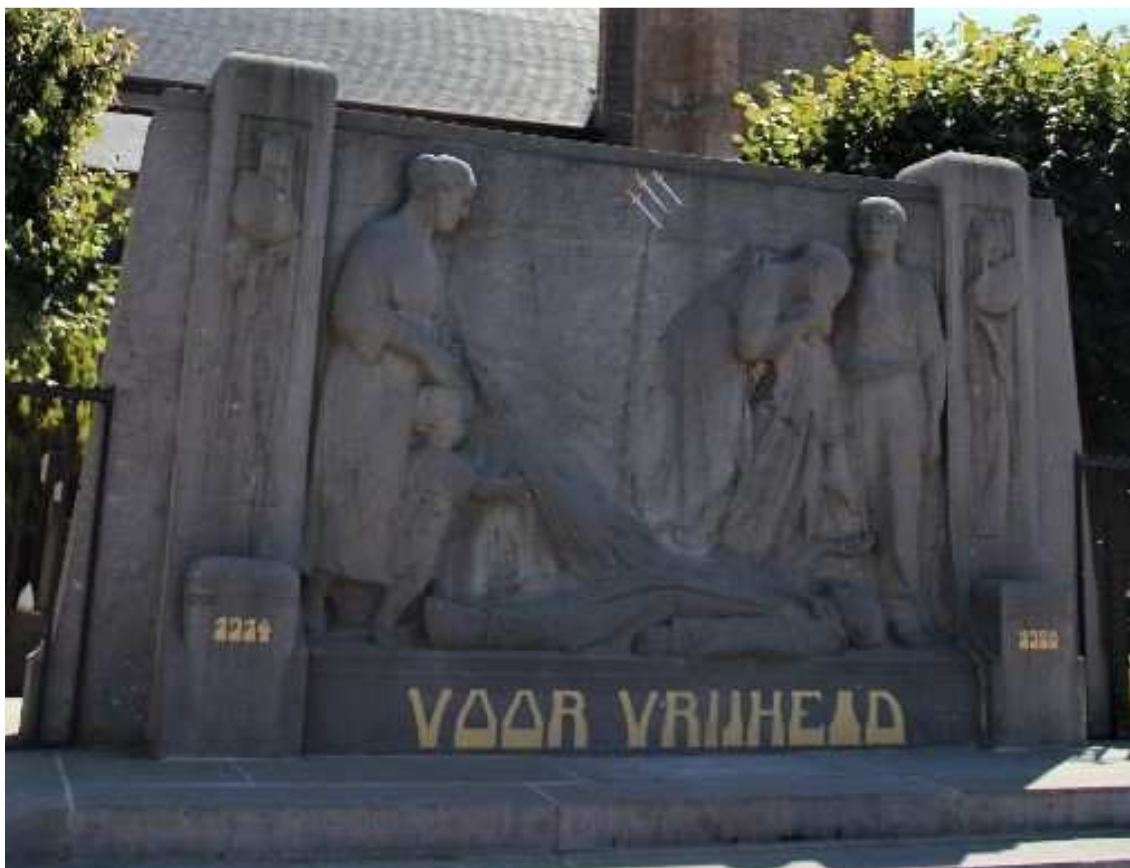

Sint-Andries (zie tabel 19)

Voor het kerkhof bij de Sint-Andries en Sint-Annakerk in de Gistelsesteenweg staat de gedenksteen voor de militaire en de burgerlijke slachtoffers van WO I (figuur 74).

Figuur 74. Gedenksteen voor de slachtoffers van WO I, Sint-Andries, Gistelsesteenweg - © Geschied- en Heemkundige Kring Sint-Guthago

Een brede, naar boven toe licht versmallende vrijstaande hardstenen gedenkmuur met aan de voor- en de achterzijde doorlopende pilasterstrips en een bloembak aan de achterzijde, staat op een podium met twee treden. Op de voorkant van de muur staat in het midden een voorstelling in hoogrelief. Op de voorgrond ligt een dode soldaat. Rechts staan een treurende vader en een moeder die de lijkwade vasthoudt en links een jonge vrouw met een kind dat zijn armen uitstrekt²⁸¹. Een afbeelding van een burgerlijke scène op een oorlogsmonument is vrij uniek en bovendien zijn ook de gesloten blik van de jonge vrouw en de grote emotionaliteit van de moeder merkwaardig, waar men dit eerder omgekeerd zou verwachten²⁸². Bovenaan staat het wapenschild van Sint-Andries op een doorlopende fries met gebladerte. Onderaan staat de tekst: "Voor Vrijheid". Op elke pilasterstrip staat een reliëfvoorstelling met

²⁸¹ JACOBS M., *Zij die vielen als helden...*, deel 2, o.c., p.358

²⁸² JACOBS M., *Zij die vielen als helden...*, deel 1, o.c., p.125

oorlogsattributen: een helm, een geweer en een bajonet) en onderaan respectievelijk “1914” en “1920”. Op de achterkant van de muur staat de tekst: “*Aan onze Helden*” met daaronder de namen, alfabetisch gerangschikt in drie verticale registers. Het gebruikte lettertype doet denken aan de art nouveau²⁸³. De pilasterstrips zijn aan de achterkant versierd met loofwerk. Op de rechter- en de linkerzijde van de gedenkmuur staan de namen van de burgerlijke slachtoffers van 1914-1918.

Begin 1919 werd “De Vaderlandsche Commissie van Sint-Andries” opgericht, een comité voor de oprichting van het gedenkteken. Er werden gelden ingezameld via een openbare inschrijving en een wedstrijd uitgeschreven. De ingezonden maquettes van zes beeldhouwers werden gedurende acht dagen tentoongesteld en beoordeeld door een jury²⁸⁴. Het monument werd uiteindelijk gemaakt door Octave Rotsaert, die voor het architecturale geheel werd bijgestaan door de Brugse bouwkundige Amédée Dollé²⁸⁵. Het arduinen podium met de treden werd geplaatst door meester-steenhouwer G. Braem uit Sint-Andries²⁸⁶.

Beeldhouwer Octave Rotsaert (Brugge 1885 – Brugge 1964) genoot zijn opleiding aan de Brugse academie en aan het Hoger Instituut voor Schone Kunsten te Antwerpen, waar hij verschillende prijzen behaalde. Tijdens de Eerste Wereldoorlog meldde hij zich als oorlogsvrijwilliger. Hij verbleef lange tijd aan het front, waarna hij in Port-Villez (Normandië) aangesteld werd als leraar “Kunst voor invalide soldaten”. Rond 1925 kwam hij terug naar Brugge en in 1929 werd hij laureaat van de Prijs voor Beeldhouwkunst van de provincie West-Vlaanderen. Tussen 1932 en 1951 was hij leraar beeldhouwen en ontleedkunde aan de stedelijke academie te Brugge. Hij was ook lid van de Provinciale Commissie voor Schone Kunsten van de Provincie West-Vlaanderen. Octave Rotsaert vervaardigde een aantal sterk realistische beelden, zoals het Pax-beeld (1924), in 1947 in brons gegoten en geplaatst bij het oude Sint-Janshospitaal. Verder realiseerde hij verschillende oorlogsgedenktekens, waaronder het ruitersstandbeeld voor Koning Albert te Brugge, de bizons bij de Canadabrug in Brugge en het oorlogsgedenkteken van de Tweede Wereldoorlog op de stedelijke begraafplaats van Brugge. Hij ontwierp ook het monument “Karel de Goede” voor de familie van Caloen (van het kasteel van Loppem), het standbeeld “Militaire doden Adinkerke en Veurne-Bewesterpoort” in De Panne en het gedenkteken voor Saint-George's Day op de St George's day-wandeling te Zeebrugge. Daarnaast vervaardigde hij ook veel kinderportretten. Hij was

²⁸³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Oorlogsmonument ontworpen door Octave Rotsaert en Amédée Dollé [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/205259> (geraadpleegd op 19 augustus 2018)

²⁸⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Oorlogsmonument ontworpen door Octave Rotsaert en Amédée Dollé [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/205259> (geraadpleegd op 19 augustus 2018)

²⁸⁵ JACOBS M., *Zij die vielen als helden...*, deel 2, o.c., p.358; Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Oorlogsmonument ontworpen door Octave Rotsaert en Amédée Dollé [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/205259> (geraadpleegd op 19 augustus 2018)

²⁸⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Oorlogsmonument ontworpen door Octave Rotsaert en Amédée Dollé [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/205259> (geraadpleegd op 19 augustus 2018)

tenslotte een verdienstelijk tekenaar (sanguine, conté, potlood en houtskool) en kunstschilder van landschappen en portretten²⁸⁷.

Architect Amédée Dollé was onder meer ook de ontwerper van een rij magazijnen in de Lange Vesting te Brugge (1922) en van verschillende woningen in Brugge, onder andere het herenhuis Nieuwe Gentweg 78, waar Frank Van Acker, burgemeester van Brugge en Minister Van Staat, heeft gewoond²⁸⁸.

Het gedenkteken werd onthuld op 20 juni 1920²⁸⁹. Op deze kermiszonntag werd ook een vrijheidsboom geplaatst en de oud-strijders van Sint-Andries ontvingen die dag een vlag. Tijdens de plechtigheden werden verschillende redevoeringen gehouden²⁹⁰.

Het monument werd opgericht op de gemeentepaals, rechtover het stadhuis. Oorspronkelijk stond het dichterbij de Gistelsesteenweg, maar ten gevolge van een wegverbreding werd het later op zijn huidige plaats gezet²⁹¹.

Het monument is sinds 20 september 2010 vastgesteld als bouwkundig erfgoed en sinds 26 maart 2010 beschermd als monument²⁹², omwille van het algemeen belang gevormd door de artistieke waarde als zijnde een oorlogsgedenkteken van de hand van de Brugse beeldhouwer Octave Rotsaert die geprezen wordt voor zijn hoge technische capaciteiten en omschreven als een kunstenaar die op hoog Belgisch niveau wist te presteren en gevormd door de sociaal-culturele waarde als zijnde de materialisatie van het herdenken van een collectief trauma²⁹³.

Binnen in de Sint-Andries en Sint-Annakerk bevond zich vroeger tegen de rechterzijmuur een tweede monument voor de slachtoffers van WO I²⁹⁴ (figuur 75).

²⁸⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed: Rotsaert, Octave [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/persoon/7124> (geraadpleegd op 19 augustus 2018). Meer informatie i.v.m. Octave Rotsaert en zijn oeuvre is terug te vinden op de website: <https://www.octaverotsaert.eu/>

²⁸⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed: Dollé, Amédée [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/persoon/1895> (geraadpleegd op 19 augustus 2018)

²⁸⁹ JACOBS M., Zij die vielen als helden..., deel 2, o.c., p.358

²⁹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Oorlogsmonument ontworpen door Octave Rotsaert en Amédée Dollé [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/205259> (geraadpleegd op 19 augustus 2018)

²⁹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Oorlogsmonument ontworpen door Octave Rotsaert en Amédée Dollé [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/205259> (geraadpleegd op 19 augustus 2018)

²⁹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Oorlogsmonument ontworpen door Octave Rotsaert en Amédée Dollé [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/205259> (geraadpleegd op 19 augustus 2018)

²⁹³ Agentschap Onroerend Erfgoed: Oorlogsmonument ontworpen door Octave Rotsaert en Amédée Dollé. Beschermd monument van 26-03-2010 tot heden [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/12366> (geraadpleegd op 19 augustus 2018)

²⁹⁴ JACOBS M., Zij die vielen als helden..., deel 2, o.c., p.359

Figuur 75. Gedenkplaat voor de slachtoffers van WO I die zich vroeger binnenin de Sint-Andries en Sint-Annakerk in de Gistelsesteenweg in Sint-Andries bevond - bron: JACOBS M., Zij, die vielen als helden... Inventaris van de oorlogsgedenktekens van de twee wereldoorlogen in West-Vlaanderen, Deel 2, Brugge, 1996, p.359

Het betrof een gedenkplaat in de vorm van een vast drieluik omgeven door een geprofileerde en versierde houten omlijsting, met een verhoogd middendeel dat de vorm van een kruis met korte armen had. In dit middendeel stond een wit beschilderd gipsen hoogrelief waarop Christus van het Heilig Hart stond met een stralend aureool, de ene hand op zijn hart houdend en de andere hand geopend. Voor hem lag een getroffen soldaat met een lauwerkrans rond het hoofd en een vaandel in de hand. De soldaat werd ondersteund door een engel in lang gewaad met gespreide vleugels en lange haarlokken en een aureool achter het hoofd. Met een min of meer smekend gebaar richtte de engel zich tot Christus. De twee zijpanelen waren voorzien van witmarmere tekstplaten. Op het linkerluik stond de tekst: *“Tot Roemrijke en Zalige Gedachtenis van de Parochianen van St Andries, die voor hun Vaderland gestorven zijn”* en daaronder de namen van de slachtoffers, alfabetisch gerangschikt. De namen vervolgden op het rechterluik. Op de houten boord onderaan de gedenkplaat stond de tekst: *“Grooter . liefde . draagt . niemand . toe . dan . die . zijn . leven . schenkt . ten . best . voor . de . Zijnen”*²⁹⁵. De voorstelling met Christus, de engel en de soldaat was identiek als

²⁹⁵ JACOBS M., Zij die vielen als helden..., deel 2, o.c., p.359

op het monument in Ramskapelle en de uitvoering was eveneens van de hand van de Ateliers Bressers & Blanchaert uit Gent²⁹⁶. Op de marmeren plaat stond gesigneerd: "Uitvoering: Bressers, Gent" en op het reliëf: "Eigendom Bressers, Gent". Nu is deze gedenkplaat uit de kerk verdwenen. De lege plaats waar ze voorheen hing is wel nog zichtbaar.

Tussen 1914 en 1918 stierven 45 militairen gelieerd aan Sint-Andries, op een inwonersaantal van 7723 inwoners. Onder hen waren er ± 27 miliciens, 4 beroepsvrijwilligers en een zestal oorlogsvrijwilligers. Ook een achttal leidinggevende onderofficieren en officieren behoren tot de slachtoffers. De overgrote meerderheid (42) sneuvelden, waarvan 39 in België; drie zijn overleden aan ziekte. De meeste doden vielen te noteren in 1914 en 1918 ten gevolge van bewegingsoorlog²⁹⁷. De gemiddelde leeftijd van deze oorlogsslachtoffers was 25 jaar. De jongste was zeventien jaar, de oudste 41 jaar. Het grootste deel was ongehuwd (37).

Pastoor Alphonse de Cuypere²⁹⁸ spreekt in zijn parochiaal verslag van 1919, van 22 soldaten die voor het vaderland op het veld van eer zijn gesneuveld. Daarnaast vermeldt hij ook drie soldaten die vermist zijn en waarschijnlijk overleden zijn. Al deze namen staan op het oorlogsmonument van Sint-Andries. Blijkbaar waren 20 gesneuvelde soldaten hem nog niet bekend op het ogenblik van het verslag.

De parochie Sint-Andries telde, volgens de pastoor, ongeveer 300 soldaten naast een 30 tal vrijwilligers. Zes soldaten worden als verminkt opgegeven. Een 20 tal zijn krijgsgevangenen geweest in Duitsland en een tiental waren geïnterneerd in het neutrale Nederland.

Acht slachtoffers staan niet vermeld op het monument²⁹⁹. De reden is ons onbekend.

- Charles Joseph Beernaert, een 32 jarige soldaat milicien, stierf in het hospitaal te Sint-Michiels aan griep en longontsteking (Spaanse griep) op 27 oktober 1918. Hij behoorde tot het 6de linieregiment.
- Henri Louis Boeckert, 29 jaar, ongehuwd, stierf te Calais nadat hij werd vermoord te Calais op 29 oktober 1917. Als soldaat milicien, speciaal contingent 1916 diende hij in het hulpopleidingscentrum.
- Leon De Vogelaere, 30 jaar, ongehuwd, stierf te Bourbourg (Frankrijk) aan een embolie op 16 september 1918. Als soldaat milicien, speciaal contingent 1916, diende hij bij de Militaire Luchtvaart.
- Gerard Joseph Debruyne, 33 jaar, gehuwd, stierf te Port-Villez (Frankrijk) aan een longziekte op 5 oktober 1918. Hij behoorde tot de eenheid van het 3de jagers te voet en was sergeant oorlogsvrijwilliger.

²⁹⁶ Zie het hoofdstuk over Ramskapelle

²⁹⁷ Bewegingsoorlog: in 1914 vooral in de forten (Luik, Namen, Antwerpen) en de terugtrekking op de IJzer; in 1918 vooral tijdens het bevrijdingsoffensief.

²⁹⁸ Bisdommen. Oorlogsverslagen WO I. https://search.arch.be/nl/zoeken-naar-archieven/zoekresultaat/ead/index/zoekterm/oorlogsverslagen/eadid/BE-A0550_006912_006778_DUT. Parochie Sint-Andries

²⁹⁹ Flanders Fields namenlijst; Belgian War Dead War Register

- Jules Joseph Geerardijn, 25 jaar, gehuwd, stierf in het hospitaal te Sint-Andries aan een ziekte op 23 april 1916. Als soldaat milicien behoorde hij tot het 4de linieregiment als klaroenblazer.
- Joseph Jacques Vermeersch, 24 jaar oud, ongehuwd, sneuvelde (vermist) aan de IJzer (Hoogstade?). Als soldaat oorlogsvrijwilliger diende hij bij het 5de linieregiment.
- Alfred Wittebolle was 21 jaar oud, ongehuwd toen hij sneuvelde te Kaaskerke (Diksmuide) aan de gevolgen van obusscherven. Hij was soldaat van het speciaal contingent 1916 en behoorde tot het 20ste linieregiment.
- Maurice Wittezaele, 22 jaar, ongehuwd, stierf aan de verwondingen, die opgelopen had te Kaaskerke. Hij behoorde tot de 3 jagers te voet als soldaat, speciaal contingent 1915.

Sint-Kruis³⁰⁰ (zie tabel 20)

De gedenksteen voor de militaire slachtoffers uit WO I (figuur 76) staat in de Moerkerkse Steenweg op het plein voor de Heilige Kruisverheffing en Sint-Jozefkerk. De hoge rechthoekige gedenksteen die lichtjes zadeldakvormig is, staat op een lage rechthoekige plint. De steen is opzij voorzien van licht geprofileerde steunberen. Op de voorzijde staat een voorstelling in hoogreliëf met een vrouw in een lang gewaad en met een sluier op het hoofd die een palmtak vasthoudt boven het hoofd van een gevallen soldaat, die een kruis omklemt³⁰¹. Deze vrouwenfiguur stelt de maagd van België voor³⁰². Op de achtergrond, in een zwakker reliëf, staat een oudere man gekleed in een kostuum en vastgebonden aan een executiepaal³⁰³. Daarnaast is ook nog het hoofd van een wat jongere man zichtbaar, eveneens vastgebonden aan een executiepaal. De oudere man is Jules Delaplace, inwoner van Sint-Kruis, die door de Duitsers werd gefusilleerd op 8 mei 1916³⁰⁴. Rechts boven staan enkele geweerkolven die het vuurpeloton voorstellen³⁰⁵. Gans bovenaan op de steen zijn negen portretten in porselein aangebracht. Op de steunberen staat een geweer rechtop geplaatst met daarboven een helm. Het monument is uitgevoerd in witte natuursteen. Op

³⁰⁰ DEGRAEVE F. (ed.), Sint-Kruis in den Grooten Oorlog. Werkgroep Geschiedenis, Sint-Kruis, 2006, 138 pp. Dit onvolprezen werk is een absolute must voor wie meer wil weten over Sint-Kruis in 1914-1918.

³⁰¹ JACOBS M., Zij die vielen als helden..., deel 2, o.c., p.368

³⁰² JACOBS M., Zij die vielen als helden..., deel 2, o.c., p.369

³⁰³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Oorlogsmonument ontworpen door Gustaaf Pickery [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/205258> (geraadpleegd op 24 augustus 2018)

³⁰⁴ JACOBS M., Zij die vielen als helden..., deel 2, o.c., p.369; Jules Delaplace (Rijsel 1867 - Brugge 1916) was een gepensioneerde rijkswachter, die in 1915 onder de Duitse bezetting gevangen genomen werd te Sint-Kruis, onder beschuldiging van spionage en het smokkelen van brieven uit de frontstreek. Samen met hem werden ook Charles Tyteca en Julius De Sloovere gearresteerd. Alle drie werden ze veroordeeld tot de kogel. De terechtstelling vond plaats op 8 mei 1916. Na de oorlog werd in Sint-Kruis een straat naar Delaplace genoemd [Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Oorlogsmonument ontworpen door Gustaaf Pickery [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/205258> (geraadpleegd op 24 augustus 2018)]

³⁰⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Oorlogsmonument ontworpen door Gustaaf Pickery [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/205258> (geraadpleegd op 24 augustus 2018)